

Zbigniew ORBIK
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Katedra Stosowanych Nauk Społecznych
e-mail: zbigniew.orbik@polsl.pl

ZAGADNIENIE WARTOŚCI WIEDZY A KONCEPCJA INTELIĞENTNEGO ROZWOJU

Streszczenie. Celem prezentowanego artykułu jest uchwycenie podstaw aksjologicznych Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój w kontekście problematyki wartości wiedzy. Artykuł zawiera krótką prezentację podstawowych zagadnień aksjologii. Przedstawia się najważniejsze problemy związane z analizami dotyczącymi kluczowego dla omawianego projektu pojęcia wiedzy oraz zagadnienia jej wartości. Następnie usiłuje się odnaleźć związki łączące problematykę wartości wiedzy z tytułowym Programem Operacyjnym.

Słowa kluczowe: aksjologia, wiedza, wartość wiedzy, inteligentny rozwój, wartości

THE PROBLEM OF THE VALUE OF KNOWLEDGE AND THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary. The aim of this article is a reflection on the axiological foundations of Operational Programme Intelligent Development in the context of the problems of the value of knowledge. The article contains a brief presentation of the basic problems of axiology. The author presents the most important issues related to the analysis of crucial to this project concept of knowledge and the issue of its value. Then he tries to find the link between the issues of the value of knowledge with the title Operational Programme.

Keywords: axiology, knowledge, value of knowledge, intelligent development, values

1. Wstęp

Każde podejmowane świadomie ludzkie działanie zakłada pewien cel, ku realizacji którego zmierza. Hans Jonas definiuje cel jako to, „ze względu na co rzecz istnieje i dla wywołania lub zachowania czego zachodzi dany proces lub zachodzi dane działanie”¹. Tak rozumianego celu nie należy mylić z wartością. Wartości zwykle fundują cele. Realizacja wartości dokonać się może jedynie poprzez realizację celu zakładającego określoną wartość. Tym samym uznać należy, że wartości kierują naszymi świadomymi działaniami ukierunkowanymi na realizację założonych celów. Problematyka wartości pełni istotną rolę w Narodowym Programie Rozwoju, odnoszącym się do Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Celem zawartych w tym tekście rozważań jest zwrócenie uwagi na aksjologiczne podstawy wspomnianego programu poprzez analizę zagadnienia wartości wiedzy.

Pojęcie wiedzy, zdaniem autora prezentowanego tekstu, pełni kluczową rolę we wspomnianym Programie Operacyjnym. Jest ono jednym z najważniejszych pojęć analizowanych na gruncie epistemologii i psychologii kognitywnej. Podstawową kwestią pojawiającą się przy okazji tego typu analiz jest rozróżnienie czynności (poznawanie) i wytworów (poznanie = wiedza). Pierwsza ze wspomnianych dyscyplin zajmuje się bardziej wytworami, natomiast przedmiotem analiz drugiej są w większym stopniu czynności². Nie można jednak, zajmując się wiedzą, abstrahować od procesu poznania i analizując procesy poznawcze, pomijać ich wyniku – wiedzy. Istnieje jednak jeszcze jeden element związany z pojęciem wiedzy, który interesuje nas najbardziej w tym artykule – zagadnienie jej wartości. Nauką badającą wartości jest aksjologia, zatem prezentowane rozważania należą do dyscypliny, którą określić można jako aksjologię wiedzy.

Niniejsze rozważania nie koncentrują się wyłącznie na pojęciu wartości wiedzy. Podjęto również próbę, by z jednej strony, nakreślić pewną perspektywę aksjologiczną dotyczącą specyfiki najważniejszych problemów pojawiających się przy okazji rozważań nad wartościami, z drugiej, na ile pozwalają skromne ramy objętościowe niniejszego opracowania, wskazać na pewne momenty Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, w których problematyka aksjologiczna, a szczególnie problem wartości wiedzy, pełnią rolę kluczową.

¹ Jonas H.: Zasada odpowiedzialności. Etyka dla cywilizacji technologicznej. Platan, Kraków 1996, s. 103.

² Woleński J.: Epistemologia. Tom II: Wiedza i poznanie. Aureus, Kraków 2001, s. 9.

2. Podstawowe zagadnienia aksjologii

Aksjologia jest filozoficzną nauką o wartościach. Bywa także określana jako teoria lub filozofia wartości³. Samo pojęcie wartości jest ujmowane rozmaicie. W ujęciu obiektywistycznym przyjmuje się, że wartość jest cechą przysługującą określonemu przedmiotowi. Ujęcie subiektywistyczne z kolei traktuje wartość jako cechę przypisywaną przedmiotowi przez podmiot. Mówi się o wartości traktowanej pozytywnie (wartość dodatnia) bądź negatywnie (wartość ujemna). Wyróżnia się rozmaite odmiany wartości: utylitarne, instrumentalne, hedonistyczne, witalne itp.⁴.

Jedną z najbardziej znanych oraz wpływowych typologii wartości jest ta zaprezentowana przez Maksa Schelera. Dzieli on wartości na cztery grupy⁵:

1. Zmysłowe, do których należą wartości wywołujące przyjemność bądź ból oraz dobra o charakterze utylitarnym.
2. Wartości witalne, czyli charakterystyczne dla człowieka jako istoty świadomej oraz działającej w sposób aktywny. Należą tutaj zarówno zalety, jak i wady, takie jak szlachetność lub podłość.
3. Duchowe, będące przedmiotem poznania duchowego, takie jak piękno lub brzydota.
4. Wartości religijne.

Podział ten nie jest przypadkowy. Odpowiada on czterem poziomom uczuć: wrażeniom uczuciowym, uczuciom witalnym, psychicznym oraz czysto duchowym, o charakterze metafizyczno-religijnym. Powyższa hierarchia wartości zbudowana jest na kilku przysługujących im cechach: czasie trwania, zasięgu wpływu, niezależności, głębi odczuwania. Najwyżej w powyższej hierarchii znajdują się wartości absorbujące człowieka w stopniu najwyższym⁶. Warto zwrócić uwagę, iż w ujęciu Schelera wartości moralne nie stanowią odrębnej grupy. Są one nierozdzielnie związane z podmiotem – człowiekiem rozumianym jako osoba⁷. Aksjologia Schelera powstała w opozycji do etyki Kanta, odwołującej się do pojęcia obowiązku. U Schelera występuje przeciwstawienie etyki opartej na poczuciu obowiązku etyce opartej na wartościach. Obowiązek wyklucza możliwość swobodnego działania i wymusza działanie w sposób ściśle określony, czyli prowadzi do zniewolenia

³ Podsiad A., Pszczołowski T., Więckowski Z.: Mały słownik terminów i pojęć filozoficznych. Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1983, s. 8. Problematyką wartości zajmowano się już w czasach starożytnych. Nie używano wówczas jednak terminu wartość, lecz rozważania odbywały się w ramach analiz poświęconych pojęciu dobra. Jako odrębna dyscyplina filozofia wartości pojawiła się dopiero w XIX wieku. Pierwszym, który posłużył się nazwą aksjologia był P. Lapie.

⁴ Ibidem, s. 418.

⁵ Scheler M.: *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*. Teil, „Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung”, Nr (1), 1913, S. 120-130.

⁶ Ibidem, S. 110.

⁷ Niektórzy umiejscawiają wartości moralne w typologii Schelera w grupie wartości duchowych. Zob. Tatarkiewicz W.: *Historia filozofii*. PWN, Warszawa 1983, s. 221.

i przymusu. Obowiązek w ujęciu Schelera ma zatem wymiar negatywny. Nie prowadzi to jednak do odrzucenia kategorii powinności. Powinność ma swoje źródło w wartości. Powinność nie implikuje przymusu realizacji wartości, lecz zachętę do jej realizacji. W duchu filozofii Kanta uznaje Scheler jednak, że czynienie dobra jest obowiązkiem osoby. Wartości moralne uznać można, za Schelerem, jako konstytuujące społeczności tworzone przez człowieka, od najmniejszych grup aż po społeczność globalną.

Inną typologię wartości zaproponował R. Ingarden, który dzielił je na⁸:

1. witalne – łączące się z wartościami użytecznymi i hedonistycznymi;
2. wartości kulturowe (duchowe) – wśród których wyróżniał poznawcze, estetyczny i socjalne (obyczajowe);
3. wartości moralne.

Wymieniamy tutaj jedynie przykładowe typologie wartości. Każda z nich zakłada odmienne często poglądy na temat sposobu ich poznawania⁹.

Kolejną ważną kwestią pojawiającą się przy typologizacji wartości jest zagadnienie pełnionych przez nie funkcji. Jerzy Kmita wyróżnia cztery z nich¹⁰:

1. Funkcję światopoglądowo-waloryzacyjną, wskazującą na wartości światopoglądowe („ostateczne”). Służy ona utrzymaniu określonego stosunku władania.
2. Funkcję kulturowo-edukacyjną, zwaną także perswazyjną, której celem jest przekonywanie jednostek do określonych wartości lub ich dezawuacja. Perswazja ta ma także dyskwalifikować pod względem moralnym i intelektualnym jednostki, które odrzucają proponowane wartości.
3. Funkcję normalizująco-hierarchizującą, która ma służyć konstytuowaniu prawdy o człowieku, sankcjonującej normy społeczne.
4. Funkcję technologiczną określającą sposoby działań w zakresie osiągnięcia społecznych wartości i norm. Jest ona realizowana poprzez humanistyczną refleksję nad wartościami dokonującą się na gruncie m.in. psychologii czy socjologii wartości.

Wśród najczęściej wymienianych funkcji spełnianych przez wartości wymienia się zazwyczaj: zaspokajanie potrzeb, motywowanie ludzi do pożądanых działań, funkcję komunikacyjną – ożywiająca komunikację międzyludzką, organizowanie zarówno jednostek, jak i całych grup wokół wybranych wartości, funkcję porządkującą oraz kulturową.

Do innych problemów rozważanych na gruncie aksjologii należą: zagadnienie istnienia wartości oraz stosunku wartości do bytu, problematyka ich poznawczego ujęcia, kryteria

⁸ Ingarden R.: *Przeżycie – dzieło – wartość*. Kraków 1996, s. 78-82, 85.

⁹ Interesujące uwagi na temat tworzenia typologii wartości [w:] Kamiński S.: *Jak uporządkować rozmaite koncepcje wartości*, [w:] Sawicki S., Panas W. (red.): *O wartościowaniu w badaniach literackich*. Lublin 1986, s. 11-18.

¹⁰ Kurczab H.: *Z problemów wartości i wartościowania (wybrane zagadnienia)*. Zeszyty Naukowe, s. Filologia, z. 72. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2012, s. 17.

i zasady podziału wartości, znaczenie wartości w życiu jednostki oraz społeczeństwa czy też kwestię istnienia wartości najwyższej.

3. Wiedza i zagadnienie jej wartości

Pojęcie wiedzy nie jest ani jednoznaczne, ani łatwe do zdefiniowania. Filozoficzne analizy poświęcone pojęciu wiedzy podkreślają zazwyczaj jej obiektywny oraz uniwersalny charakter. Źródłem takiego poglądu jest fakt, iż analizy dotyczyły pojęcia wiedzy naukowej, którą ma cechować uniwersalność, konieczność i niezmienność. Cechy te decydowały, iż wiedzy przypisywano wartość. Uniwersalna ważność wiedzy ma być związana z jej obiektywnością oraz przedmiotowym charakterem. Przedmiotowość przysługuje wiedzy na mocy jej prawdziwości. Uniwersalna ważność związana jest z faktem jej niezróżnicowania ze względu na poznające podmioty, natomiast warunkiem jej realizacji jest intersubiektywność, czyli jej dostępność dowolnemu kompetentnemu w danej dziedzinie wiedzy badaczowi. Jak zauważa Marek Pepliński: „O ile powiązane aspekty uniwersalności nauki oraz jej obiektywności cieszyły się dużą uwagą badaczy, to stosunkowo mniejsze zainteresowanie poświęcano subiektywnej stronie wiedzy, czyli temu jej aspektowi, który polega na tym, iż wiedza jest własnością konkretnego podmiotu poznającego”¹¹. Nie jest to specjalnie zaskakujące, ponieważ dla wiedzy naukowej jej subiektywny charakter posiada stosunkowo niewielkie znaczenie. Jest to natomiast kluczowy moment dla problematyki wartości wiedzy.

Klasyczna definicja wiedzy pochodzi od Platona. W dialogu *Teajtet* czytamy następujące słowa, wypowiedziane przez Sokratesa w jego rozmowie z tytułowym Teajtetem: „Zatem, zdarza się, przyjacielu, prawdziwy sąd w ścisłym ujęciu, którego jeszcze nie trzeba nazywać wiedzą. [...] Więc kto w słusznym sądzie o jakimkolwiek przedmiocie potrafi uchwycić cechę, którą on się różni od innych, ten zacznie posiadać wiedzę o tym, o czym poprzednio miał tylko sąd. [...] Gdyby tak, chłopcze, w tym zalecanym dołączaniu ścisłego ujęcia szło o dołączanie poznania, a nie tylko sądu o różnicy jednostkowej, to by była bardzo miła rzecz i doskonałe ujęcie wiedzy. Bo poznać coś to tyle, co osiągnąć wiedzę. [...] Zatem na pytanie, co to jest wiedza, odpowie się chyba, że to sąd prawdziwy z dołączeniem wiedzy o różnicy jednostkowej. Bo to właśnie było dołączenie ścisłego ujęcia, według poprzednich słów”¹². W uproszczonym ujęciu platońska koncepcja za wiedzę uznaje posiadanie uzasadnionego, prawdziwego przekonania. Ta trójskładnikowa definicja wiedzy została podważona w XX wieku przez amerykańskiego filozofa Edmunda Gettier'a. W artykule zatytułowanym *Czy uzasadnione i prawdziwe przekonanie jest wiedzą?* autor wskazuje na niewystarczalność

¹¹ Pepliński M.: Indywidualny wymiar wiedzy a jej wartość. „Filo-Sofija”, nr 23, 2013/2014, s. 220.

¹² Platon: *Teajtet*. Antyk, Kęty 2002, s. 187-191.

trójskładnikowej definicji wiedzy¹³. W dyskusji, która rozgorzała po ukazaniu się tekstu Gettier'a większość badaczy, przychyliła się do stanowiska o niewystarczalności definicji trójskładnikowej. Debata ta doprowadziła do uaktywnienia się w filozofii współczesnej nowej, niezwykle interesującej problematyki – kwestii wartości wiedzy. Niektórzy zwracają uwagę, że refleksja nad pojęciem wiedzy implikuje dwa zasadnicze pytania: jedno dotyczące jej natury i drugie dotyczące jej wartości¹⁴.

Rozważania te, które można określić jako „aksjologię wiedzy”, mają swoje pierwotne źródło w historii – od początku cywilizacji europejskiej wiedzę traktowano jako coś niezwykle cennego, przypisywano jej wartość. Jak zauważa Duncan Pritchard, problem wartości wiedzy zawsze stanowił centralny temat rozważań epistemologicznych¹⁵. Wspomniany filozof zauważa, iż zagadnienie wartości wiedzy nie jest monolitem, rozpada się ono na kilka szczegółowych problemów, takich jak problem platońskiego Menona albo pierwszorzędny problem wartości wiedzy (*the primary value problem*) oraz wtórny problem wartości wiedzy (*the secondary value problem*). Ten pierwszy polega na próbie odpowiedzi na pytanie: „Dlaczego wiedza jest bardziej wartościowa niż zwykle prawdziwe przekonanie (*mere true belief*)?”. Istotę drugiego stanowi wyjaśnienie, dlaczego wiedza jest bardziej wartościowa niż jakikolwiek podzbiór właściwy składających się na nią sądów. Ogólniej ujmując – dlaczego bardziej cenimy wiedzę niż jakiegokolwiek prawdziwe sądy, którym statusu wiedzy przypisać jednak nie możemy (problem pierwszy). Sokrates „A do czego zmierzam w tych słowach? Do sądów prawdziwych. Bo sądy prawdziwe też, jak długo który trwa, to ładna rzecz i wszelkie dobro wprowadza. Ale takie sądy nie chcą długo trwać, uciekają z duszy człowieka, tak że niewiele są warte, póki ich człowiek nie zwiąże związkiem przyczynowym. A to jest, mój Menonie, przypomnienie, jakieśmy się poprzednio zgodzili. Kiedy je powiązać, to naprzód robią się z nich składniki wiedzy, a potem trwają. Dlatego wiedza jest godniejsza czci niż sąd prawdziwy i związkiem wewnętrznym różni się wiedza od prawdziwego sądu”¹⁶. Pritchard wyróżnia także trzeci problem wartości wiedzy. Wyraża się on w pytaniu, dlaczego wiedza różni się gatunkowo od przekonań, które nie stanowią wiedzy, lecz są jedynie prawdziwe. Nie będę przytaczał bardziej szczegółowych argumentów dotyczących omawianych kwestii. Przejdźmy obecnie do zagadnienia wartości wiedzy w kontekście treści zawartych w Projekcie Inteligentny Rozwój.

¹³ Gettier E.: Czy uzasadnione i prawdziwe przekonanie jest wiedzą?, <http://filozofiauw.wdfiles.com/local--files/teksty-zrodlowe/Gettier%20-%20Czy%20jest%20wiedzą.pdf>, 14.01.2016.

¹⁴ Jonathan L. Kvanvig stwierdza: „Twierdzę, że refleksja nad pojęciem wiedzy ujawnia dwa istotne pytania: jedno dotyczące jej istoty oraz drugie dotyczące jej wartości. Problematiczną byłaby refleksja nad naturą wiedzy nieuwzględniająca zagadnienia jej wartości, lecz również refleksja nad jej wartością nieuwzględniająca natury wiedzy”, [tłumaczenie własne]: Kvanvig L.J.: *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge University Press, New York 2003.

¹⁵ Pritchard D., Turri J.: *The Value of Knowledge*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Zalta E.N. (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/knowledge-value/>, 25.01.2016.

¹⁶ Platon: *Menon*, [w:] *Idem: Dialogi*. Tower Press, Gdańsk 2000, s. 92.

Działania Unii Europejskiej poprzez wdrożenie wspomnianego Projektu wpisują się zatem w długą tradycję sięgającą starożytnej Grecji¹⁷. „Cele i zakres wsparcia PO IR są odpowiedzią na wybrane wyzwania rozwojowe nakreślone w Założeniach Umowy Partnerstwa. Program koncentruje się na przedsięwzięciach związanych ze zwiększeniem innowacyjności gospodarki, rozwojem sektora nauki, współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki oraz zapewnieniem wysokiej jakości otoczenia biznesu sprzyjającego podnoszeniu innowacyjności przedsiębiorstw”¹⁸. To ogólne sformułowanie celów Programu Operacyjnego zakłada, iż wiedza posiada wartość dla gospodarki (wartość użytkową). Jednym z jej głównych celów jest zwiększanie przewagi konkurencyjnej na rynku. W świecie współczesnym wiedza stała się „wartością społeczną”. O ile dawniej miała ona wartość nobilitującą człowieka, o charakterze moralnym, o tyle obecnie jest warunkiem dokonującego się postępu społeczno-gospodarczego¹⁹. Stała się zatem także wartością materialną i to niekiedy w sensie dosłownym (przeliczalnym na konkretne środki płatnicze). Poza tym, jak słusznie zauważa Janusz Sztumski: „wiedza jest w powszechnym odczuciu wartością tak szlachetną, iż samo przyznanie się do jej umiłowania – nawet w bierny sposób – nobilituje danego człowieka”²⁰. Można się oczywiście zastanawiać nad motywami, które powodują, iż w powszechnej opinii posiadanie bądź nawet samo dążenie do wiedzy jest tak bardzo cenione. Nie wszystkie zapewne spośród tych motywów uznałoby się za szlachetne, nie zmienia to jednak faktu o powszechności poglądu przyznającego wiedzy wartość i to wysokiego typu²¹.

Istnieje jeszcze jedno uzasadnienie aksjologicznego charakteru wiedzy naukowej. Wynika ono z faktu, iż wiedza jest wytworem człowieka jako twórcy kultury. Jak pisze Izydora Dąbska: „Wszelkie nauki, zarówno humanistyczne, jak i przyrodnicze, zarówno aprioryczne, jak aposterioryczne, same z kolei rozpatrywane być mogą jako składniki kultury ludzkiej, a więc jako fenomeny, w których dokonuje się jakaś realizacja wartości czy też jakieś odniesienie procesów i wytworów poznania do świata wartości”²². Wybitny uczony francuski Henri Poincaré w swojej książce *Wartość nauki*²³ argumentował, iż wartość nauki nie polega jedynie na użyteczności jej wyników, które przyczyniają się do rozwoju techniki i postępu gospodarczego. Nie jest to wartość instrumentalna, lecz autonomiczna. Poznanie naukowe

¹⁷ Warto w tym momencie zwrócić uwagę, że nauka, pojmowana ogólnie jako racjonalny namysł nad rzeczywistością, jest wytworem europejskim. Nie ma innej nauki poza europejską.

¹⁸ Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020, https://www.poig.2007-2013.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf, s. 16, 25.01.2016.

¹⁹ Sztumski J.: Wiedza jako wartość, <http://www.kulturaswiecka.pl/node/140>, 26.01.2016.

²⁰ Ibidem.

²¹ Jako otwartą kwestię pozostawiamy zagadnienie dotyczące rodzaju wartości, do których należałoby zaklasyfikować wiedzę. Wydaje się jednak, że wartość wiedzy należy do grupy wartości kulturowych.

²² Dąbska I.: Kilka uwag w sprawie wartości poznawczych, [w:] Eadem: Znaki i myśli. Wybór pism z semiotyki, teorii nauki i historii filozofii. PWN, Warszawa-Toruń-Poznań 1975, s. 87.

²³ Poincaré H.: Wartość nauki. G. Centnerszwer, Warszawa 1908.

(resp. wiedza) posiada wartość bez względu na swoje zastosowanie praktyczne. Wydaje się, że pogląd ten przyświecał także autorom Projektu Operacyjnego Inteligentny Rozwój.

4. Miejsce wiedzy w Programie Operacyjnym Inteligentny Rozwój

Polska, podobnie jak pozostałe kraje Unii Europejskiej, zobowiązała się do realizacji celów strategii Europa 2020, wyznaczającej perspektywę finansową Unii na lata 2014-2020. Strategia ta opiera się na trzech priorytetach mających zapewnić rozwój, który ma być: inteligentny, zrównoważony oraz sprzyjający włączeniu społecznemu²⁴. Z punktu widzenia tematu niniejszego artykułu interesuje nas jedynie pierwszy z wymienionych aspektów rozwoju. Przymiotnik „inteligentny” oznacza, iż ma on służyć budowie gospodarki opartej na wiedzy²⁵. To zakłada przede wszystkim „uruchomienie potencjału innowacyjnego polskiego społeczeństwa i krajowej gospodarki”²⁶. Pojawiają się zatem dwa kluczowe pojęcia: wiedzy oraz innowacyjności.

Pojęcie wiedzy pełni kluczową rolę w sformułowaniu celów Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. „Cele i zakres wsparcia PO IR są odpowiedzią na wybrane wyzwania rozwojowe nakreślone w Założeniach Umowy Partnerstwa. Program koncentruje się na przedsięwzięciach związanych ze zwiększeniem innowacyjności gospodarki, rozwojem sektora nauki, współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki oraz zapewnieniem wysokiej jakości otoczenia biznesu sprzyjającego podnoszeniu innowacyjności przedsiębiorstw”²⁷. Wśród celów tematycznych pierwszy dotyczy wspierania badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji. Ma on zostać osiągnięty w praktyce poprzez skierowanie środków finansowych mających wzmacniać zdolności oraz potencjał do prowadzenia wysokiej jakości badań naukowych. Mówi się także o komercjalizacji badań i to zarówno w jednostkach naukowych, jak i przedsiębiorstwach. Ma się to dokonać głównie poprzez wsparcie projektów realizowanych we współpracy jednostek naukowych i przedsiębiorstw²⁸. We Wstępnym Projekcie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2014 wśród zasad mających sprzyjać realizacji podstawowych celów i wartości Programu Operacyjnego na

²⁴ Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, 2014-2020, https://www.poig.2007-2013.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf, s. 3, dostęp 10.01.2016.

²⁵ Pomijamy tutaj interesujące skądinąd wskaźniki oraz informacje dotyczące realnej sytuacji naszego kraju w sferze budowy społeczeństwa opartego na wiedzy. Koncentrujemy się na rozważaniach teoretycznych, których celem jest wskazanie roli i miejsca problematyki aksjologicznej w omawianym Programie Operacyjnym na przykładzie wartości wiedzy.

²⁶ Założenia...

²⁷ Ibidem, s. 16, 28.01.2012.

²⁸ Pojawia się tutaj cały szereg problemów natury etycznej, dotyczących stosunku świata nauki i biznesu. Na niektóre z nich zwraca uwagę w swoim tekście Grażyna Osika. Zob. Osika G.: Aksjologiczne dylematy Inteligentnego Rozwoju. Zeszyty Naukowe, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 85. Politechnika Śląska, Gliwice 2015, s. 395-406.

pierwszych miejscach przyjęto uznanie wykształcenia, wiedzy, informacji i kultury za fundamenty społeczno-gospodarczego rozwoju.

Należy zauważyć, że we wspomnianym Programie Operacyjnym wiedza traktowana jest jako dobro publiczne – podstawowe narzędzie zwiększania konkurencyjności podmiotów gospodarczych. Jest to oczywiste, jeśli weźmiemy pod uwagę, że Program Operacyjny jest dokumentem ekonomicznym, nie zaś filozoficznym. Sama wiedza nie ma charakteru materialnego. Materialny może być jedynie jej nośnik lub produkt. Wartość jej w omawianym ujęciu jest wartością utylitarną. Jako dobro publiczne wiedza staje się udziałem wielu podmiotów, jednak wspólne użytkowanie nie zmniejsza jej zasobów. Odnosi się to głównie do wiedzy naukowej. Sytuacja zmienia się, gdy przechodzimy do wiedzy o charakterze użytkowym – wiedzy przemysłowej. Ona również posiada wartość użytkową (ekonomiczną) i nie ulega wyczerpaniu podczas korzystania z niej przez różne podmioty, lecz prowadzi to do zmniejszenia jej wartości (użytkowej nie autotelicznej). Przewaga rynkowa oparta na wiedzy technologicznej jest zazwyczaj krótkotrwała.

Ekonomiczna wartość wiedzy może zostać zwiększona poprzez jej nowe zastosowanie, to jednak zakłada możliwość jej transferowania i powielania. Istnieje również ryzyko, iż podczas transferu i powielania wiedza może stać się udziałem konkurenta, co z kolei zmniejsza jej wartość ekonomiczną. Środkami mogącymi zapobiegać tym niekorzystnym procesom jest skuteczna ochrona przez przedsiębiorstwo posiadanej wiedzy, co zwiększyć może skuteczne prawo ochrony własności intelektualnej. Optymalizację transferu wiedzy do sfery biznesu mają zapewnić, według założeń omawianego Programu Operacyjnego, parki naukowe i technologiczne oraz centra transferu technologii²⁹. Zakłada to oczywiście ścisłą i trwałą współpracę instytucji naukowych ze sferą biznesu.

Główny cel Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój ma zostać osiągnięty poprzez:

- a) wsparcie przedsiębiorstw w wymiarze innowacyjności oraz działalności badawczo-rozwojowej;
- b) budowę relacji między nauką a biznesem, co skutkować ma zwiększeniem stopnia komercjalizacji badań naukowych;
- c) podniesienie jakości i interdyscyplinarności badań naukowych oraz ich umiędzynarodowienie. Głównymi odbiorcami wsparcia w ramach Programu mają być różnego typu podmioty zarówno z branży biznesu jak i sektora nauki. Celem nadrzędnym okazuje się budowa gospodarki opartej na wiedzy.

²⁹ Założenia..., s. 15, 11.01.2016.

5. Podsumowanie

Zadaniem postawionym w tym tekście była analiza zagadnienia wartości wiedzy. Motywem, który skłonił autora do tego typu rozważań, była treść zawarta w Narodowym Programie Rozwoju dotyczącym Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Pojęcie wiedzy jest, zdaniem autora tekstu, w Programie Operacyjnym kluczowe.

Pojęcie wiedzy jest przedmiotem rozważań prowadzonych na gruncie różnych dyscyplin naukowych, głównie epistemologii oraz psychologii kognitywnej. Owocem długiej filozoficznej refleksji nad definicją tego pojęcia było uświadomienie jej złożoności i niewystarczalności klasycznej definicji utożsamiającej wiedzę z uzasadnionym prawdziwym przekonaniem. Jednocześnie w kulturze europejskiej od jej zarania dominuje przekonanie o wartości wiedzy. Przekonanie to nie wynika jedynie z faktu, iż wiedza posiada wartość użyteczną, pozwala bowiem człowiekowi zapanować nad otaczającą rzeczywistością. Poznaniu naukowemu oraz wiedzy będącej jego wynikiem należy przypisać wartość autonomiczną.

Pojęcie wiedzy pełni istotną rolę w Programie Operacyjnym Inteligentny Rozwój. Znalazło ono tam swoje miejsce w sformułowaniu podstawowych celów, realizacji których wyżej wymieniony Program Operacyjny ma służyć. Ważną rolę wśród tych celów spełniają różnego typu działania ukierunkowane na rozwój szeroko rozumianego sektora nauki oraz jego współdziałania ze sferą biznesu.

Wiedza we wspomnianym Programie Operacyjnym traktowana jest jako dobro publiczne. Omawiany dokument, ze względu na swój charakter, zdaje się podkreślać użyteczny charakter wiedzy – jako narzędzia zwiększania konkurencyjności rynkowej podmiotów gospodarczych oraz podnoszenia jakości życia społeczeństwa. Postuluje się w nim także różne sposoby optymalizacji transferu wiedzy, co ma zapewnić przepływ rezultatów badań naukowych – nowych technologii z instytucji naukowych do praktyki gospodarczej. Wiele szczegółowych sformułowań zawartych w omawianym dokumencie wprost lub w sposób pośredni odwołuje się do tezy przyznającej wiedzy wartość, która stanowi podstawę realizacji założonych w Programie Operacyjnym Inteligentny Rozwój celów.

Bibliografia

1. Dąmbska I.: Kilka uwag w sprawie wartości poznawczych [w:], Eadem: Znaki i myśli. Wybór pism z semiotyki, teorii nauki i historii filozofii. PWN, Warszawa-Toruń-Poznań, 1975.
2. Gettier E.: Czy uzasadnione i prawdziwe przekonanie jest wiedzą?, <http://filozofiauw.wdfiles.com/local--files/teksty-zrodlowe/Gettier%20-%20Czy%20jest%20wiedzą.pdf>, 14.01.2016.
3. Ingarden R.: Przeżycie – dzieło – wartość. Kraków 1996.
4. Jonas H.: Zasada odpowiedzialności. Etyka dla cywilizacji technologicznej. Platan, Kraków 1996.
5. Kamiński S.: Jak uporządkować rozmaite koncepcje wartości, [w:] Sawicki S., Panas W. (red.): O wartościowaniu w badaniach literackich. Lublin 1986.
6. Kurczab H.: Z problemów wartości i wartościowania (wybrane zagadnienia). Zeszyty Naukowe, s. Filologia, z. 72. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2012.
7. Kvanvig L.J.: The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding. Cambridge University Press, New York 2003.
8. Osika G.: Aksjologiczne dylematy Inteligentnego Rozwoju. Zeszyty Naukowe, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 85. Politechnika Śląska, Gliwice 2015.
9. Pepliński M.: Indywidualny wymiar wiedzy a jej wartość, „Filo-Sofija”, nr 23, 2013/2014.
10. Platon: Menon, [w:] Idem: Dialogi. Tower Press, Gdańsk 2000.
11. Platon: Teajtet. Antyk, Kęty 2002.
12. Podsiad A., Pszczołowski T., Więckowski Z.: Mały słownik terminów i pojęć filozoficznych. Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1983.
13. Poincaré H.: Wartość nauki. G. Centnerszwer, Warszawa 1908.
14. Pritchard D., Turri J.: The Value of Knowledge. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Zalta E.N. (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/knowledge-value/>, 25.01.2016.
15. Scheler M.: Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik. „Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung”, Nr (1), 1913.
16. Sztumski J.: Wiedza jako wartość, <http://www.kulturaswiecka.pl/node/140>, 26.01.2016.
17. Tatarkiewicz W.: Historia filozofii, t. 3. PWN, Warszawa 1983.
18. Woleński J.: Epistemologia. Tom II: Wiedza i poznanie. Aureus, Kraków 2001.
19. Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020. https://www.poig.2007-2013.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf, s. 3, 10.01.2016.

Abstract

The aim of the article was a reflection on the axiological foundations of Operational Programme Intelligent Development on the example of the issue of the value of knowledge. The concept of knowledge plays the crucial role in that program. This concept has been the subject of many philosophical analysis which revealed the inadequacy of the classical Plato's definition of knowledge. Knowledge is valuable because of the practical benefits it brings but knowledge is also itself an autonomous value. The conviction that knowledge is valuable can also be found in Intelligent Development Programme.